

Pimpernelblauwtje (*Maculinea teleius*) H1059

1. Status

Habitatrichtlijn Bijlage II (inwerkingtreding 1994).

2. Kenschets

Beschrijving: Het pimpernelblauwtje is een van onze grootste blauwtjes. De bovenkant van de vleugels is helder donkerblauw. Het vrouwtje heeft grotere zwarte vlekken en een bredere zwarte rand dan het mannetje. Het pimpernelblauwtje behoort tot de mierenblauwtjes. Dit zijn vlinders van het geslacht *Maculinea* die een deel van hun leven als rups doorbrengen in mierennesten. Het pimpernelblauwtje gebruikt maar één enkele plantensoort als voedsel- en waardplant: dat is de grote pimpernel (*Sanguisorba officinalis*). Het vrouwtje van het pimpernelblauwtje zet de eitjes in de maand juli apart af op de waardplanten en kiest daarvoor jonge, kleine bloemhoofdjes van doorgaans wat kleinere exemplaren uit. Hierin verschilt deze soort van het donker pimpernelblauwtje, die oudere knoppen van deze waardplant gebruikt en meerdere eitjes op grotere bloemhoofdjes afzet. De jonge rupsen van het pimpernelblauwtje eten na het uitkomen drie tot vier weken van de bloempjes. In tegenstelling tot de meeste vlindersoorten wisselen deze rupsen dan van dieet waarbij ze van vegetarisch op dierlijk voedsel overgaan. De rupsjes van het pimpernelblauwtje laten zich op de grond vallen en wachten op een moerassteekmier (*Myrmica scabrinodis*). Als zulk een mier een van die rupsen tegenkomt neemt hij de rups tussen zijn kaken mee naar het mierennest. In het nest voedt de rups zich met mierenbroed en daar overwintert hij. In mei of juni van het volgende jaar vindt de verpopping plaats. In Nederland vliegt het pimpernelblauwtje van eind juni tot eind juli. De vlinders van deze soort zijn te vinden op bloemrijke, schrale graslanden waar veel grote pimpernel groeit.

Relatief belang binnen Europa: aanzienlijk

Het pimpernelblauwtje komt voor in een vrij smalle band die zich uitstrekt van Nederland en Frankrijk in het westen tot Korea en Japan in het oosten. Binnen Europa is de soort vrijwel geheel beperkt tot de continentale regio. Alleen in Nederland en Frankrijk komen enkele populaties in de Atlantische regio voor. Het pimpernelblauwtje geldt als kwetsbaar ('vulnerable') binnen Europa. Het aandeel van Nederland in de totale populatie van de EU-landen is klein (minder dan 1%). De Nederlandse populatie is echter van belang voor de Atlantische regio. De status in Frankrijk is niet exact duidelijk, maar waarschijnlijk komen daar niet meer dan een tiental, meest kleine tot zeer kleine, populaties voor. Het aandeel van de Nederlandse populatie in de Atlantische regio kan ruwweg tussen de vijf en tien procent bedragen.

3. Bijdrage van gebieden

Huidige verspreiding en voorkomen binnen Nederland: Een populatie van het pimpernelblauwtje komt in ons land alleen voor op één perceel in de Moerputten bij Den Bosch. Enkele zwervers zijn in de kilometerhokken die daar omheen liggen waargenomen.

Verspreidingskaart pimpernelblauwtje

Huidig voorkomen en Natura 2000: In het Natura 2000 gebied Vlijmens Ven, Moerputten & Bossche Broek (132) vond in 1990 een herintroductie van het pimpernelblauwtje plaats op één enkel perceel in De Moerputten. De populatie heeft zich niet buiten dat perceel uitgebreid. Voor enkele Natura 2000 gebieden, waar de soort nu nog niet voorkomt, is het pimpernelblauwtje opgenomen als complementair doel.

4. Beoordeling landelijke staat van instandhouding

Trends in Nederland: Rond 1950 kwam het pimpernelblauwtje in Midden-Limburg en Midden-Brabant voor met enkele tientallen populaties. De Nederlandse populatie moet toen enkele duizenden tot enkele tienduizenden vlinders groot zijn geweest. In 1972 verdween het pimpernelblauwtje uit ons land. In de Moerputten vond in 1990 een herintroductie van het pimpernelblauwtje plaats op één enkel perceel. De populatie heeft zich niet buiten dat perceel uitgebreid. Enkele zwervers zijn in de kilometerhokken die daar omheen liggen waargenomen. Dit is een sterk geïsoleerde kleine populatie. Voor een duurzame, stabiele metapopulatie zouden op zijn minst meerdere populaties van een vergelijkbare omvang binnen de Moerputten aanwezig moeten zijn. Samen zouden deze deelpopulaties ook in slechte jaren minimaal 500 vlinders moeten bevatten. De populatie in de Moerputten wordt vanaf de herintroductie gevolgd door jaarlijkse tellingen.

Recente ontwikkelingen: De laatste tijd schommelt het aantal pimpernelblauwtjes tussen 100 en 450 vlinders. De grote pimpernel bloeit op de Bijenwei, momenteel het enige leefgebied van het pimpernelblauwtje, steeds slechter. Dit begint een steeds grotere bedreiging voor de populatie te vormen.

Beoordelingsaspect natuurlijk verspreidingsgebied: zeer ongunstig

Ten opzichte van de situatie rond 1950 is de landelijke verspreiding van de soort ingekrompen, zowel wat betreft het aantal populaties als het aantal vlinders.

Beoordelingsaspect populatie: zeer ongunstig

Zowel in 1994 als in 2004 is de populatie van het pimpernelblauwtje min of meer stabiel in aantal, maar in omvang veel te klein. Door verminderende bloei van de grote pimpernel en teruglopende mierendichtheid zal de populatie in de komende jaren vermoedelijk krimpen.

Beoordelingsaspect leefgebied: zeer ongunstig

Het leefgebied (één enkel perceel) is duidelijk te klein om op lange termijn het voortbestaan van de soort te kunnen garanderen. Daarnaast gaat de kwaliteit van het perceel als leefgebied achteruit.

Beoordelingsaspect toekomstperspectief: zeer ongunstig

Nog steeds is het pimpernelblauwtje beperkt tot één perceel. Daar is het aantal vlinders wel min of meer stabiel. Zorgwekkend is de significante daling van het aantal mierennesten van de moerassteekmier op het perceel en de verminderde bloei van grote pimpernel. Het is onbekend hoe nu de mierenstand op de omringende percelen in de Moerputten is. Hier zou nader onderzoek meer duidelijkheid moeten verschaffen. Zonder uitbreiding van het pimpernelblauwtje naar andere percelen zal een afname van de mieren en minder bloei van grote pimpernel door verdroging en verzuring, uiteindelijk een negatief effect hebben op de populatie van het pimpernelblauwtje. Kleine en geïsoleerde populaties zoals deze zijn verder bijzonder gevoelig voor grote of kleine catastrofes of ongelukjes. Voor het behoud op langere termijn moet dan ook worden gevreesd.

Definitie gunstige staat van instandhouding: Vereist is voor behoud van de soort in ons land een verspreiding met meer dan 25 populaties en in het totaal enkele duizenden tot tienduizenden vlinders (gemiddeld 10.000 vlinders). Nodig zijn bloemrijke, schrale graslanden waar veel grote pimpernel groeit als leefgebied: minimaal enkele tientallen plekken van minimaal 1 ha groot.

Oordeel: zeer ongunstig

Staat van instandhouding		
Aspect	1994	2000
Verspreiding	zeer ongunstig	zeer ongunstig
Populatie	zeer ongunstig	zeer ongunstig
Leefgebied	zeer ongunstig	zeer ongunstig
Toekomst	matig ongunstig	zeer ongunstig
Oordeel	zeer ongunstig	zeer ongunstig

5. Bronnen

- Bink, F.A. (1992) Ecologische Atlas van de Dagvlinders van Noordwest-Europa. Schuyt & Co, Haarlem.
- Figurny, E. & M. Woyciechowski (1998) Flowerhead selection for oviposition by females of the sympatric butterfly species *Maculinea teleius* and *M. nausithous* (Lepidoptera: Lycaenidae). *Entomologia Generalis* 23 (3): 215-222.
- Lhonoré, J. (1998) Biologie, écologie et répartition de quatre espèces de Lépidoptères Rhopalocères protégés (Lycaenidae, Satyridae) dans l'ouest de la France. OPIE, Guyancourt.
- Stankiewicz, A. & M. Sieslesniew (2002) Host specificity of *Maculinea teleius* BGSTR. and *M. nausithous* BGSTR (Lepidoptera: Lycaenidae) the new insight. *Annales Zoologici (Warszawa)* 52(3): 403-408.
- Stettmer, C., B. Binzenhoefer, P. Gros & Hartman, P. (2001) Habitatmanagement und Schutzmassnahmen für die Ameisenbläulinge *Glaucopsyche teleius* und *Glaucopsyche nausithous*. Teil 2: Habitatansprüche, Gefährdung und Pflege. *Natur und Landschaft* 76(8): 366-375.
- Swaay, C.A.M. van & Warren, M.S. (2003) Prime Butterfly Areas in Europe: Priority sites for conservation. National Reference Centre for Agriculture, Nature and Fisheries, Ede, The Netherlands.

- Thomas, J.A. (1984) The Behaviour and Habitat Requirements of *Maculinea nausithous* (the Dusky Large Blue) and *M. teleius* (the Scarce Large Blue) in France. *Biol. Conserv.* 28: 325-347.
- Thomas, J.A., G.W. Elmes, J.C. Wardlaw & M. Woyciechowski (1989) Host specificity among *Maculinea* butterflies in *Myrmica* ant nests. *Oecologia* 79: 452-457.
- Wynhoff, I. (2001) At home on foreign meadows: the reintroduction of two *Maculinea* Butterfly Species. Proefschrift LU Wageningen.
- Wynhoff, I., N. Peet & Janssen, S. (2003) Mieren en pimperlblauwtjes bij de Moerputten 2003. Rapport VS2003.45, De Vlinderstichting, Wageningen.
- Wynhoff, I., N. Peet, S. Janssen, C.A.M. van Swaay (2004) Stand van de pimperlblauwtjes van de Moerputten 2004. Rapport VS2004.51 De Vlinderstichting, Wageningen.